

evropskog mislioca, rodom iz Istre, koji je još u 12. st. utirao puteve novoj znanosti (251-270), dok je **Stanislav Škunca** smjestio humanista Iliju Crijevića u kontekst jezičnih prilika u Dubrovniku u 15. i u 16. stoljeću; Crijević se, nakon što je već zamro stari romanski raguzejski govor, zalagao za ponovno uspostavljanje romanskoga identiteta Grada pomoću latinštine (271-284). **Elisabeth v. Erdmann-Pandžić** pisala je o prijedlogu Jurja Dragišića (Georgius Benignus de Salviatis) za reformu kalendara iz 1514, upućenog papi Leonu X; njegova je razmišljanja u velikoj mjeri usvojio papa Grgur XIII. u svojoj kalendarskoj reformi koju je proveo 1581 (285-308). **Ignacije Gavran** prikazao je neobjavljeni prijevod talijanskoga djela Bartolomea da Salutia *Le sette trombe per risvegliare il peccatore a penitenza* (1612) bosanskoga franjevca Pavla Papića (1593-?) pod naslovom *Sedam trubli za probuditi grešnika na pokoru* (309-321), **Leonard Oreč** bavio se prisutnošću nauka o bezgrešnom začecu Blažene Djevice Marije u djelima bosanskih franjevačkih pisaca do proglašenja dogme 1854 (322-336), a **Željko Puratić** je donio i komentirao nekoliko neobjavljenih hrvatskih pučkih pjesama (ikavskih) u izvorniku i u latinskome prijevodu Djure Ferića (1739-1820, 337-359). **Antonin Meštan** pisao je o dodirima Petra Preradovića i Josipa Jurja Strossmayera s Česima (360-368), **Djuro Basler** o Matteu Lorenzoniju (1804-1880), graditelju mostarske franjevačke crkve (369-379), a **Gracijan Raspudić** je iznio svoja kulturnopovijesno veoma zanimljiva razmišljanja o Gospinu plaču iz *Fra Andjelova molitvenika* (fra Andjelo Nuić, 1850-1916; njegovih prinosa ima i u ZbNŽO, sv. 4b i 21a, 380-414). **Nives Majnarić-Pandžić** je prikazala djelovanje Čire Truhelke kao profesora arheologije i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Skopju (1925-1931) i objavila Truhelkino izvješće o svojem radu u Skopju, namijenjeno (ali ne i objavljeno) Godišnjaku skopskoga Filozofskog fakulteta (415-419).

Zborniku je dodana svečareva bibliografija od 1938. do 1989. (ukupno 209 naslova!).

Vitomir BELAJ

Drago Roksandić, Vojna Hrvatska - La Croatie militaire, krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813), Školska knjiga, Zagreb 1988, knj. 1, 360 str.; knj. 2, 279 str. (Biblioteka Povijesna istraživanja)

Ovo djelo u dva sveska predstavlja doktorsku disertaciju autora, nastalu nakon višegodišnjeg rada u petnaest jugoslavenskih, francuskih i austrijskih arhiva. Stoga su mnoga pitanja koja Roksandić otvara i uvidi do kojih dolazi znanstveno potpuno novi u još uvijek nedovoljno rasvijetljenoj povijesti Vojne krajine.

Predmet ovog istraživanja, određen već samim naslovom, prostorno je i vremenski

naizgled vrlo sužen. Autor se bavi društvenim procesima na hrvatskom prostoru južno od Save do Jadranskog mora koji je u kratkom periodu između 1809. i 1813. godine pripadao Francuskom Carstvu kao Vojna Hrvatska (la Croatie militaire). Između više razloga za takvo postavljanje teme, najvažnija je mogućnost uspoređivanja Hrvatske krajine u veoma različitim društvenim sistemima kakvi su Habsburška Monarhija i Francusko Carstvo početkom 19. stoljeća. Time zakonitosti i proturječja, kontinuiteti i diskontinuiteti krajiškog društva postaju uočljiviji.

Znanstveni pristup Drage Roksandića problematici Vojne Hrvatske daleko je od tradicionalne događajne historije koncentrirane na neponovljive povijesne događaje i opise niza pojedinačnih uzroka i posljedica. Autor svojem predmetu, krajiškom društvu, pristupa kao cjelini, nastojeći istražiti sve relevantne odnose ove složene strukture. Da bi to postigao, Roksandić iskoračuje iz naznačenih vremenskih i prostornih okvira, ukazujući na bitne odnose između evropskih sila, prije svega Austrijskog i Francuskog Carstva, s kraja 18. i početka 19. stoljeća koji su povezani s Hrvatskom krajinom. Pri tome ne zastaje na makroplanu "krupnih", "značajnih" vojno-političkih sukoba i globalnih društvenih odnosa, već svoju analizu provodi sve do nivoa svakodnevnog, konkretnog života Krajišnika i njegove osnovne društvene jedinice - obiteljske zadruge.

Širinu ovom istraživanju daje i nadilaženje okvira usko-disciplinarnog mišljenja. Tako se ovdje ne radi samo o strogo historijskom proučavanju društvenih procesa, već se autor

ozbiljno upušta u razmatranje pitanja koja bi spadala u političku ekonomiju, vojnu strategiju, sociologiju, psihologiju.

Ključni proces kojeg autor ističe, a koji je presudno utjecao na ukupan život u Hrvatskoj vojnoj krajini od sredine 18. st., je militariziranje krajiškog društva. Glavni cilj tog procesa bio je stvoriti na ovom području što efikasniju vojnu snagu kao jednu od uporišnih točaka Habsburške Monarhije. Da bi se to postiglo, moralo se odvojiti Vojnu krajinu od hrvatsko-slavonskog i ugarskog provincijala u privrednom, društvenom i političkom pogledu. Ovo izdvajanje krajiškog prostora u zatvoren sistem imalo je veoma teške posljedice za hrvatske zemlje. Ne samo da su one dezintegrirane, nego su i svi razvojni tokovi u njima od sredine 18. do sredine 19. st. bitno usporeni. Najznačajniji vid privrednog upropaštavanja Hrvatske krajine izražavao se u potiskivanju tradicionalnog stočarstva, čiji transhumantni karakter nije odgovarao vojnim potrebama, i uvođenje poljodjelstva. Rezultat je bio da se stočarstvo unazadilo, a ratarstvo se nije unaprijedilo, što je povećalo ovisnost Vojne krajine o Habsburškoj Monarhiji. Militarizacija se negativno odrazila i na temeljnoj instituciji krajiškog društva, na obiteljskoj zadrugi. Zbog vojnih obaveza odraslog muškog stanovništva žene su sve više morale preuzimati tradicionalno muške proizvodne funkcije što je dovelo do njihovog prekomjernog opterećivanja, ali i do poremećaja unutrašnjih odnosa u zadrugama i privrednog nazadovanja.

Krajnji rezultat militarizacije Vojne krajine bila je refeudalizacija društva. Krajiškom su stanovništvu nametane brojne feudalne obaveze, a najznačajnija je bila stalna vojna služba. Na mnogo primjera autor pokazuje kako su opterećenja Krajišnika bila veća od kmetskih obaveza u susjednim provincijalnim područjima. Time se potpuno relativizira historioografski mit o Krajišnicima kao slobodnim vojnicima-seljacima.

Francuska uprava na ovom području pokušala je zadržati krajiško uređenje i to upravo po habsburškom obrascu. To je bilo nemoguće zbog suštinskih razlika između feudalne Habsburške Monarhije i postrevolucionarnog građanskog društva u Francuskom Carstvu. Posljedice ove zablude, koju su podržavali i sami Krajišnici, snosili su upravo oni sami. Konačan ishod kratkotrajne francuske uprave bilo je rasulo krajiškog društva i krajiške vojne sile pogrešno upotrijebljene u Ilirskim pokrajinama i upropaštene sudjelovanjem u Napoleonovom pohodu na Rusiju 1812. godine. Dovevši tako do apsurdna mogućnosti krajiškog sistema, francuske su vlasti značajno potpomogle samoosvjedećivanje prekosavskog krajiškog stanovništva sa socijalnog i nacionalnog stanovišta.

Roksandićeva temeljita rasprava znanstveno je višestruko značajna. Etnolozima ona pruža mogućnost da pitanja kojima se bave, a tu ne spada samo zadruga, razumiju u društveno-povijesnom kontekstu koji ih je upravo u krajiškom društvu bitno odredio.

Žarko ŠPANIČEK

U "zapljuskivanju" tržišta najrazličitijim knjigama, Akademija Nauka SSSR-a, i to njen Etnografski institut, izdala je 1986. god. u Lenjingradu knjigu *Ruski sjever, Problemi etnokulturne povijesti, etnologije i folkloristike*. Tiraž knjige o kojoj će ovdje biti riječi je, za sovjetske prilike, vrlo skroman; naime, štampano je samo 2000 primjeraka i vjerojatno je prava sreća dobiti je (međutim, produkcija knjiga sa sličnom tematikom u SSSR-u je tolika da uspijeva zadovoljiti potražnju) *Ruski sjever* je grafički veoma jednoličan (što opravdava i relativno nisku cijenu koštanja), a monotoniju razbijaju tek 4 karte i 6 c/b fotografija.

U najavi izdavač ističe da knjiga sadrži istraživanja etnokulturnih obilježja sjeverozapadnog regiona Rusije i njihovu vezu s cjelokupnim ruskim procesima, te da je namijenjena etnolozima, povjesničarima, arheolozima, folkloristima i svima koje zanima ruska kultura. *Ruski sjever* je zapravo zbornik tekstova, koji je podijeljen u četiri poglavlja: 1. Etnički procesi. Etnokulturne veze i tradicije, 2. Obred. Folklor, 3.

Ruski sjever, Problemy etnokul'turnoj istorii, etnografii, fol'kloristiki, Otvetstvennye redaktory T. A. Bernštam, K. V. Čistov, Nauka, Leningrad 1986, 219 str.